

Verhalen vertellen

Inservice Autisme
7&8 november 2017
Anouk Middelkoop-van Erp

Anouk Middelkoop-van Erp a.vanerp@fontys.nl
Hogeschooldocent Fontys Opleidingen Speciale Onderwijszorg (OSO)
M EN (Master Educational Needs)

Achtergrond
Sinds 1996 betrokken bij leerlingen met spraak, taal -en gehoorproblematiek. Onderwijs, ontwikkeling en onderzoek

Huidig werkveld
Sinds 2005 hogeschooldocent Fontys OSO
- M EN opleiding
- Voortgezette professionalisering (onderwijs & zorg)

Thema's: spraak, taal -en gehoorproblematiek, autisme en communicatie, taalstimulering en taalbeschouwing

De derde vink...

Afbeelding 1

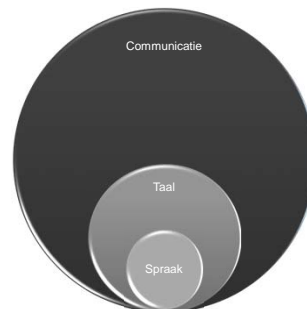
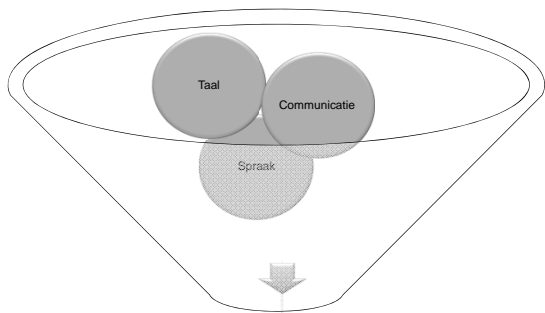

Wat zeg je?

Wat bedoel je?

Verhouding

Spraak:

is het geheel aan talige klanken die door het menselijk lichaam met behulp van lucht uit de longen en het spraakkanaal worden voortgebracht (Gardner, 1989)

Taal:

is een afgesproken systeem wat betekenis weergeeft door middel van symbolen, zoals spraakklanken, gebaren of schrifttekens (Ponk-Boerma, 1992)

Communicatie:

is een activiteit waarbij levende wezens betekenissen uitwisselen door op elkaars signalen te reageren (Watzlawick, 1991)

Analyse van communicatie (Verpoorten, 1996)

Context –Vorm – Stijl – Functie - Sociale dimensie

Analyse van taal (Goorhuis & Schaerlaekens, 2006)

Inhoud – Vorm – pragmatiek

Alleen hij zei dat hij van haar hield.
Hij alleen zei dat hij van haar hield.
Hij zei alleen dat hij van haar hield.
Hij zei dat alleen hij van haar hield.
Hij zei dat hij alleen van haar hield.
Hij zei dat hij van alleen haar hield.
Hij zei dat hij van haar alleen hield.
Hij zei dat hij van haar hield, alleen ...

De taal van het verhaal

Wat bepaalt het verhaal?

Wat bepaalt de bedoeling van het verhaal?

Welke variabelen spelen mee?

TOS (taalontwikkelingsstoornis)

Stoornis in taalbegrip, taalproductie, taalgebruik of combinatie

Geen sprake van gehoorproblemen, algemene ontwikkelingsachterstand of neurologische afwijkingen

Normale intelligentie
Lijkt 'op zichzelf te staan'

Relatie executieve functies en auditieve verwerking

5-7% van de bevolking

(Van weerdenburg / Gerrits / Verhoeven / Bishop / Conti-Ramsden, Hermans)

ASS (autisme spectrum stoornis)

Ontwikkelingsstoornis gekarakteriseerd door stoornissen in sociale interacties in zowel verbale als non-verbale communicatie.

~1% van de bevolking

Verschillende intelligentieniveaus

(Schaeffer / Vermeulen / Bogdashina / Verpoorten / Wing / De Clercq)

TOS en ASS

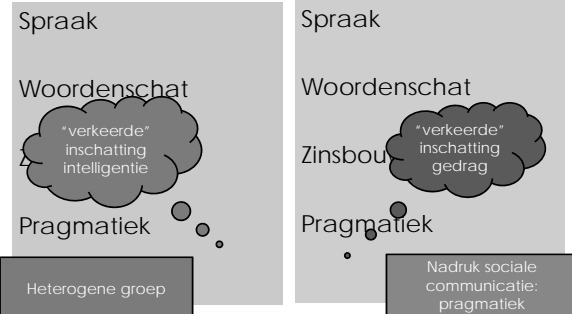
Alle kinderen met autisme hebben problemen met taal (Njokiktjen, 2005).

Niet alle kinderen met TOS hebben een vorm van autisme.

Er kan sprake zijn van TOS én ASS

TOS

ASS

HFA & SLI (TOS)

Onderzoek Schaeffer 2012-2014

Grammatica

HFA = TD

TOS < TD

Pragmatiek

HFA < TD

TOS < TD

Non-verbaal werkgeheugen

HFA = TD

TOS < TD

Schoolvakken

Technisch lezen (met nadruk TOS / 35-75% dyslexie)

Begrijpend luisteren & lezen (TOS en ASS)

- context, interpretatie
- Lidwoorden, verwijswaarden
- Grammatica, morfologie
- Impliciete betekenis

Relatie o.a.:

Rekenen, zaakvakken, instructie

Verhalen vertellen: wat vraagt dit van ons?

- Intensief volgen en communicatieniveau bepalen
- Multidisciplinair samenwerken
- Waar ligt de focus om zelfredzaamheid te stimuleren?
- Tijd en afstemming
- Visualiseren / ordenen
- Maatwerk in impliciete feedback
- Communicatieregels waar nodig expliciet maken
- Expliciet taalonderwijs
- Voorbereiden indien helpend
- "Gelegentijd"
- Korte, duidelijk uitleg / wat moet de ander weten?

Verhalen vertellen

Dank voor de interactie

Inservice Autism
7&8 november 2017
Anouk Middelkoop-van Erp
a.wanep@fontys.nl

Bronnen

Bogdashina, O. (2006). *Communicatiekwesjes bij autisme en syndroom van Asperger, Spreken we dezelfde taal?* Uitgeverij Garant. Antwerpen-Apeldoorn

Buurman H., Gerritsen B. & Hinkema A. (2013) *Vijf op een rij, praktisch handboek voor iedereen die werkt met leerlingen met een ernstige spraak- en/of taalmoeilijkheden.*
http://www.ikenkentalis.nl/site/assets/files/1102/handboek_tos_vijf_op_een_rij.pdf

Gerrits, E. Beers, M.,Bruinsma. (2017). *Handboek taalontwikkelingsstoornissen.* Coutinho, Bussum

Njokiktjen C. (2005). Taalstoornissen en autisme., *Wetenschappelijk Tijdschrift Autisme.* 2005:4:48-56

Visser, C.Th.W.M., Koolen, S., Hermans, D., Scheper, A. & Knoors, H. (2015). Executive functioning in preschoolers with specific language impairment. *Frontiers in Psychology* 6